

**La creació de la Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia
de la UAB:**

De la prehistòria cap al demà.

Joan Botella

Inauguració de curs de la Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia, UAB

20 d'octubre de 2011

Degà, Vicerectora, amics i amigues,

Quan el Degà ens va proposar fer una lliçó d'obertura de curs conjuntament al Fausto Miguélez i a mi, se'ns va plantejar la qüestió de com coordinar els continguts de les nostres dues intervencions. Insuficientment dotats per al cant a dues veus i per a la dansa coordinada en un escenari, no haguéssim pogut fer una intervenció conjunta, de manera que hem intentat una forma d'allò que en podríem dir "Coordinació a cegues". Vostès jutjaran amb quin resultat.

Com saben, avui commemorem els 25 anys de l'entrada en funcionament d'aquesta Facultat. Aquesta institució, com tota institució, té una història. Però què hi ha abans de la història? Hi ha la prehistòria: és allò que no s'explica, que no ha quedat reflectit en les cròniques, però que ens interessa: és allà on es donen les condicions i el context que han fet possible la història posterior. Comencem, doncs, per abans de la història, per reflexionar sobre aquest context i aquestes condicions, per a veure quin pes poden haver tingut sobre la història ulterior.

Si es reflexiona sobre la situació de la Sociologia i la Ciència Política a les Espanyes en torn de, diguem, 1980, hi ha havia una situació força complicada: es tractava de dues disciplines minoritàries i, a més, en situacions asimètriques.

D'una banda, hi havia una única Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia, la de la Universitat Complutense, creada el 1940 amb l'objectiu declarat de proporcionar els alts funcionaris que el règim necessitava. Això després havia anat canviant, però encara el 1980 hi tenia una càtedra en Manuel Fraga Iribarne.

D'altra banda, hi havia un cert nombre de practicants de totes dues disciplines a la resta del país. El grup dels sociòlegs era més nombrós i més estructurat; presents, sobre tot, a les Facultats d'Econòmiques (com ens recordaven fa uns dies, en la celebració de l'inici de curs del Departament de Sociologia), en algunes de les quals es podia obtenir una Llicenciatura en Economia, menció Sociologia. Això portava a l'existència de càtedres de Sociologia a moltes universitats. A més, fora de la universitat, començaven a haver-hi practicants professionals, en el sector "terciari", empreses privades, diverses institucions, etc.

La Ciència Política, en canvi, era un producte nou, fill de la democràcia. La grandíssima majoria dels seus practicants es trobava, fins aquell moment, en el què a les Facultats de Dret espanyoles es denominava "Dret Polític", que ja des del propi nom mostrava que aquí passava alguna cosa. El règim, enemic de les connotacions liberals del terme "Constitució", havia exclòs en els plans d'estudis la denominació "Dret Constitucional", a favor de la de *Dret Polític*. I a més, com

la legislació política vigent era la que era, els practicants del Dret Polític preferien oblidar-la i dedicar la seva atenció a les temàtiques més heterogènies (i menys jurídiques): s'hi feia història de les idees polítiques; política comparada; història política espanyola; i encara altres coses.

A la UAB la situació era, més o menys, similar a la del conjunt del país, però més extremada. Hi ha via un departament de Sociologia, institucionalitzat i dotat amb places d'alt nivell, mentre que en canvi els politòlegs s'allotjaven en un macro-departament de "Dret" (en un moment, a més, que el dret públic espanyol registrava una forta onada de formalisme jurídic, els practicants del qual qualificaven els pocs empiristes que hi havia com a "los de la química orgánica").

Uns i altres havien estat formulant, des de finals dels 70, la proposta de creació d'una Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia, acollida amb un cert grau de simpatia des de la universitat, però sense que la proposta acabés d'avançar. Durant un cert període, les condicions administratives del nostre sistema i les dificultats pressupostàries explicaven que la proposta no tirés endavant; però a partir de cert punt calia fer-se a la idea que, a més dels (innegables) problemes externs, devien haver-hi també problemes interns, dins de la UAB.

En definitiva, la qüestió es pot resumir en els següents termes: als ulls de la UAB (és a dir, en l'opinió del Rectorat), la qüestió que es plantejava i que no trobava resposta, era la de qui es faria càrrec de la nova Facultat, qui en seria el motor, qui hi faria el paper de impulsor.

El Departament de Sociologia era un grup nombrós, actiu, amb una bona revista (*Papers*, que tots coneixeu encara avui) però amb divisions internes, amb alguns elements polèmics, i en una situació tibant dins la Facultat d'Economiaⁱ.

Per l'altra cantó, els politòlegs eren un grup més petit, ubicat dins de Dret, i amb elements d'indiscutible pes dins la universitat, però que en aquells moments es trobava molt reduït pel fet que uns quants dels seus exponents de major significació estaven dedicats primordialment a activitats institucionals o professionals exteriors a la universitatⁱⁱ.

Per tant, doncs, es pot considerar comprensible el dubte que sentia la universitat (i potser també les autoritats polítiques superiors) sobre qui es faria càrrec d'una hipotètica nova Facultat.

I la qüestió es va arrossegar fins que, més o menys en el curs 1984/ 85, es va donar un feliç concurs de circumstàncies. D'una banda, la cúpula política del sistema universitari era gestionada per dos col·legues: José Maria Maravall era

el ministre d'Educació, i el secretari d'Estat d'Universitats era Emilio Lamo de Espinosa. Que els responsables polítics fossin del gremi no era necessàriament una ajuda, però al menys garantia que hi haguessin certes referències compartides i un cert llenguatge comú. El fet que, a més, Maravall estigués en aquell moment en una universitat anglesa, i per tant no tingués vinculacions institucionals precises en el sistema universitari espanyol, contribuïa a facilitar les cosesⁱⁱⁱ.

El segon element van ser un conjunt de processos que van tenir un gran impacte dins la UAB. En primer lloc, i en un context aparentment llunyà, alguns politòlegs havien arribat a tenir responsabilitats de gestió dins la Facultat de Ciències de la Informació (avui, de la Comunicació), que vivia en aquells moments una situació especialment crítica en termes acadèmics, de professionalitat i de consideració social. Entre el 1983 i el 1985, la situació es va normalitzar considerablement: assegurament de la regularitat de l'activitat acadèmica, aprovació d'un reglament de Facultat (el primer de la UAB), assegurament de la titulació de Doctor com a requisit per a les places de professorat de més alt nivell, establiment d'un *numerus clausus* d'alumnes, projecte de construcció d'un edifici propi, etc. Malgrat grans dificultats, i malgrat que alguns problemes reapareixerien en el futur, l'experiència d'aquells anys va servir per mostrar a la UAB que els politòlegs eren gent amb capacitat de gestió^{iv}.

I la segona circumstància d'èxit va ser la realització a Barcelona de les "Joint Sessions" del Consorci Europeu de Recerca Política, ECPR, a la primavera del 1985. Avui això, en una ciutat tan internacionalitzada com Barcelona, pot semblar trivial, però cal situar-se a l'època: la realització d'un esdeveniment així, encapçalat per politòlegs de la UAB, era literalment un miracle. Aplegar uns centenars de politòlegs d'arreu d'Europa, muntar un congrés d'una setmana de durada, trobar el patrocini de la Generalitat i de l'Ajuntament, etc., constituïa una experiència nova i que es va tancar amb èxit. Capacitat de convocatòria: érem capaços de mobilitzar els col·legues estrangers i de catalitzar la col·laboració de les institucions políticoadministratives, de les dues Universitats i d'una institució privada com l'ICESB^v.

Un i altre element van acabar per rematar l'operació: immediatament després de rebre la transferència del servei públic universitari, la Generalitat creava la Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia (Decret 233 / 1985, de 23 de juliol, publicat al DOGC de 28 d'agost)^{vi}.

Però elevem una mica el llistó. Més enllà de l'anècdota i del fet individual, la creació de la Facultat tampoc s'entendria sense la seva articulació política, tant pel que fa al sentit de la seva creació com al propi projecte.

Deixin-me citar, per intentar retratar de manera impressionista el que podríem denominar "l'esperit del temps", deixin-me citar la primera ministra britànica de l'època, la Sra. Thatcher. Lady Thatcher era una dona de frases contundents, seques i expressives. Els en vull citar dues.

La primera és "no existeix la societat; només existeixen els individus i les famílies"

I la segona: "L'Estat és el problema, no la solució".

En els primers anys 80, aquestes idees ja circulaven, però eren vistes com minoritàries i vagament excèntriques (avui seria una altra cosa ...).

Davant d'això, promoure l'estudi de la societat, o afirmar que hi pot haver un abordatge científic dels processos polítics, volia dir reivindicar la societat, revaloritzar la política: era una presa de posició forta.

I això tenia traduccions pràctiques molt concretes. No es pot oblidar que a la meitat de la dècada, es produïen grans canvis en la nostra vida col·lectiva: la democratització de l'Estat, i la transformació de l'administració, cap a ser una màquina al servei del ciutadà; la creació i el desenvolupament de les organitzacions de l'autogovern; l'obertura d'Espanya al món, Europa en primer terme però també tota la resta; la creació de polítiques de benestar; la modernització social i cultural, en termes generals, del país; etc.

Podríem seguir; però vull simplement observar que a la meitat dels anys vuitanta es vivia un conjunt de processos de canvi, de molt llarg abast, en els què es volia incidir, i en què els responsables polítics creïen que l'acadèmia podia incidir. A banda i banda, entre practicants i entre estudiosos, es desenvolupava la confiança en l'adopció de polítiques basades en el coneixement rigorós de la realitat (*evidence – based policies*). A la nostra escala, es creia que la nova Facultat havia de jugar un paper, per modest que fos, en aquest projecte.

Sens dubte, això té a veure amb el paper públic assumit per molts dels membres, individuals i col·lectius de la Facultat; s'expressa en la voluntat de la formació interdisciplinària de l'alumnat; i es veu potenciat per una estructura de Facultat (més plural, més polèmica, més "discutidora" que d'altres peces de l'organigrama de la Universitat), com la forma institucional més escaient per aquesta missió.

No és ara el moment d'examinar com ha evolucionat tot això o quin sigui el balanç a fer (en part, em sembla que la intervenció de Fausto Miguélez tocarà una mica aquestes dimensions); però sí pot ser convenient anotar i qüestionar quina és la situació, avui, d'algunes d'aquelles hipòtesis i realitats.

La primera, i potser tan òbvia que no hi parem esment, és que seguim sent LA Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia: dins de Catalunya no n'hi ha cap d'altra. Altres Universitats ofereixen alguns dels títols que s'imparteixen aquí: però ho fan dins d'estructures universitàries d'altres continguts i denominacions, on els estudis de ciències socials tenen un paper subaltern. És una senya d'identitat forta, en moments en què s'ha produït una tendència general a la fragmentació, a la subdivisió i a una creixent especialització, i en què els nostres sabers es veuen qüestionats des d'escoles de negocis, centres d'estudis econòmics, "think – tanks" partidistes, etc.

Aquesta solidesa estructural, però, no hauria de significar autosatisfacció o immobilitat. Caldria reflexionar sobre la "plantilla" intel·lectual, sobre la visió del món implícita en la nostra organització dels coneixements i en la divisió acadèmica del treball; potser caldria reflexionar sobre el fet que alguns elements avui centrals de la vida social (des de la globalització fins al qüestionament de l'Estat del Benestar, passant pel paper central dels mass-media en el procés polític o la transformació del nostre país en terra d'immigració) no eren vigents fa vint-i-cinc anys.

I això fa que el "formateig" de la realitat implícit en la nostra estructura acadèmica no s'ha posat al dia en tot el temps transcorregut. Les successives reformes dels plans d'estudi de la Facultat (no menys de quatre al llarg dels 25 anys), s'han orientat cap aquí? Han aspirat a posar al dia la nostra perspectiva, o s'han limitat a la distribució de cursos / assignatures / crèdits?

Dues línies de treball, crec, han d'ajudar-nos en el present, i de cara a un futur que probablement serà més complicat.

La primera ha de ser la constatació que el nostre horitzó no pot ser limitat no pot ser "la comarca". En un període en què hem vist la creació d'una Facultat de Dret per partit judicial, o d'una Facultat de Medicina per hospital comarcal, cal saber combinar dos elements, potencialment en tensió. D'una banda, una identitat local, que en el nostre cas és la marca "Barcelona" : una excel·lent senya d'identitat, que ens és a la vegada indispensable i enormement útil, i que serà cada vegada més una cosa i altra. Però aquesta identitat, per altra banda, ha de servir per expressar i materialitzar una voluntat constant de mirar enfora i lluny, d'internacionalitzar continguts i llengües emprades, intercanvis i xarxes de relació.

La segona gran línia de treball és recordar (i practicar!) que la qualitat no té alternatives. Avui veiem un ús abusiu del terme "qualitat", utilitzat a tort i a

dret, com a etiqueta de plans de treball, d'oficines administratives o de modes empresarials, i al final ja ningú recorda exactament què vol dir.

Per nosaltres, no cal que vulgui dir "ser els millors": no és aquesta ni la definició, ni tant sols l'objectiu d'una institució raonable. Però sí vol dir "fer-ho el millor possible", i per tant fer-ho demà millor que no ho fem avui.

I això comporta urgència: vol dir reconèixer que les coses es poden fer millor, i que per tant el servei públic que estem prestant es podria fer d'una forma millor, més eficient i atenent a més necessitats dels ciutadans que estudien aquí. En altres paraules, vol dir admetre que no estem prestant el millor servei possible, i que cal per tant "posar-se les piles" per emprendre la modificacions necessàries.

Aquest és un procés inacabable: no es pot assolir mai una posició definitiva, una estació final immodificable. La qualitat no és una situació: és el compromís a seguir treballant per millorar.

No s'entengui això com una reflexió autocrítica, ni com el suggeriment que estiguem per sota de no sé quin nivell ideal. Tot al contrari: seguim sent molt més interdisciplinaris, acadèmicament parlant, que la majoria dels centres de la UAB.

En segon lloc, els rendiments de la nostra activitat tenen un reconeixement significatiu. Per limitar-me al camp que conec millor, el programa de doctorat en Ciència Política de la UAB acaba de rebre la "menció d'excel·lència" que atorga el Ministeri d'Educació; només un altre programa de doctorat de la mateixa especialitat, el de la Universitat Complutense, ha rebut aquesta menció. El "ranking" d'universitats publicat pel diari "El Mundo" situava el Grau en Ciència Política de la UAB com el segon millor d'Espanya, just a continuació de la universitat Pompeu Fabra. I l'últim *ranking* dels programes de Màster situava el Màster en Comunicació Política i Institucional com el segon millor d'Espanya (després del de la Fundació Ortega y Gasset – Univ. Complutense) .

Acabo: hem assolit resultats respectables. Això ha volgut dir reinventar, engegar dinàmiques col·lectives, de cooperació i d'orientació al futur. Cap a on anirem en aquest futur? Ja es veurà (avui *no toca* ...) : potser el discurs del professor Miguélez ens en digui alguna cosa.

De manera que deixem-ho aquí: moltes gràcies.

ⁱ Apart de la problemàtica de la divisió del departament de Sociologia entre col·lectius diversos (el nucli de la Facultat d'Economia, el petit grup de la Facultat de Filosofia i Lletres i el grup nombrós

d'especialistes en sociologia de l'educació basats en l'Escola Universitària de Formació del Professorat d'EGB), el col·lectiu es va veure afeblit per la mort en accident de circulació de Juan Francisco Marsal i per la polèmica suscitada l'any 1981 per la presència d'Amando de Miguel entre els promotors del denominat "Manifiesto de los 2300".

ⁱⁱ Així, I. Molas era diputat al Parlament de Catalunya, on havia estat elegit vicepresident de la cambra. Ismael Pitarch s'hi havia incorporat com a jurista, i Joan Marcet va ser elegit diputat al Congrés. Addicionalment, Francesc de Carreras va haver d'abandonar la Secretaria General de la UAB al ser elegit membre del Consell Consultiu de la Generalitat; Jesus M^o Rodés tenia responsabilitats en organitzacions internacionals, i Josep Mª Vallès en tenia a l'escola ESADE.

ⁱⁱⁱ De fet, la pròpia elaboració del Decret de creació de la Facultat té també la seva pròpia microhistòria. La seva coincidència en el temps amb el traspàs de les universitats catalanes a la Generalitat complicava les coses, especialment en la dimensió pressupostària. Per dir-ho sintèticament, cada administració estava predisposada a crear la Facultat, sempre i quan es transferís a l'altra el compromís de dotar-la dels necessaris recursos de personal. Això va encallar la fase final de les negociacions, que finalment van conduir a una fórmula (atribuïda a la Gerència de la UAB), que especificava que, inicialment, la Facultat no tindria un edifici propi – cosa que permetia posar-se en marxa immediatament – i, pel que fa als recursos de professorat, una fórmula alambicada remetia el finançament de les places de professorat al programa general de valoració i transferència de recursos globals de tota la Universitat (sens una dotació específica, doncs); la picardia de la formulació adoptada es posa de relleu per contrast: mentre el Decret de creació fa referència, en diversos apartats, a la "Llei de Reforma Universitària", l'article Tercer, referit al finançament de la plantilla, remet de forma obscura a "la disposició transitòria 10. de la Llei 11/1983, de 25 d'Agost".

^{iv} Josep Mª Sanahuja havia estat vicedegà de Professorat de la Facultat de Ciències de la Informació entre 1979 i 1981, i Joan Botella entre 1982 i 1985; a més, durant el curs 1984 / 85 va acumular les funcions de Degà.

^v L'èxit de l'organització de les Joint Sessions es va materialitzar immediatament en l'elecció, en la pròpia reunió, de Josep Mª Vallès com a membre del Comitè Executiu de l'ECPR.

^{vi} La UAB va entomar immediatament la posta en marxa del nou centre, tot i que vivia unes circumstàncies institucionals delicades – el rector, Serra Ramoneda, havia renunciat a principis de l'any 1985; i el claustre de la universitat va rebutjar en dues ocasions l'elecció d'un candidat a succeir-lo; de tal manera que es va ajornar l'elecció de rector *sine die*, quedant com a rector en funcions el vicerector Càndid Genovard.

El 27 de setembre, la Junta de Govern acordava nomenar la Comissió Gestora de la nova Facultat, formada pel vicerector d'Ordenació Acadèmica, Marcel Blanco (que formalment la presidia); Joan Botella, com a vicepresident; i Josep Mª Vallès, Marina Subirats, Fausto Miguélez, Pere Gabriel i Gregorio Garzón com a vocals. La comissió va actuar fins a febrer de 1986, en què es va procedir a nomenar, com a degà en funcions, Josep Mª Vallès.

És indicatiu de com anaven les coses a l'època que el pla d'estudis del nou centre es va publicar al BOE en data tan tardana com el 30 de desembre del 1986, quan la Facultat ja portava tres mesos en funcionament.